

Розгон Олександр Григорович,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів,
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА ТА СЛІДЧОГО В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Адаптація норм Кримінально-процесуального кодексу України відповідно до існуючих доктринальних позицій та розробка чітких вимог щодо змісту і форми вказівок прокурора представляють собою актуальну та насущну задачу. Викладене ініціює сприйняття поліпшенню якості та юридичної визначеності законодавства, спрощенню процедур, пов'язаних з діяльністю прокурорів та слідчих, що сприятиме уникненню розбіжностей у тлумаченні законодавства. Крім того, знаходження таких механізмів обумовлює підвищення ефективності правосуддя та забезпеченню прав та свобод громадян. У сучасних умовах в розвитку правової системи України, такі подальші кроки усунення правових недоліків мають важливе значення для покращення механізмів захисту прав громадян і підвищення рівня довіри до правопорядку.

На сьогоднішній день, в Україні спостерігається проблема, пов'язана із недостатньою чіткістю та якістю законодавчих актів, а саме – Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України). Окреслена проблематика, зокрема, впливає на якість правозастосовної практики у сфері слідчої діяльності прокурорів та слідчих. Важливо зазначити, що норми КПК України не завжди визначають юридичні поняття та процедурні механізми достатньо чітко і ясно, що створює передумови для тлумачень та розбіжностей у їх використанні. Відтак, відповідно до статті 36 КПК України, прокурор, у своїй ролі наглядача за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, має низку повноважень, включаючи право починати досудове розслідування, мати доступ до матеріалів досудового розслідування, доручати проведення слідчих дій, давати вказівки щодо їх проведення та інші. Однак, недостатня юридична чіткість та конкретизація цих повноважень, а також відсутність чіткої форми вираження таких вказівок прокурора створюють суперечності в їх розумінні та застосуванні [1].

Доцільно відзначити, що терміни «вимога» та «вказівка» не можуть бути ідентифіковані, оскільки вимога прокурора може бути виражена в різних формах, не обов'язково у вигляді вказівки. Зокрема, вимога прокурора може бути викладена в дорученні, постанові та інших офіційних документах. Важливо відзначити, що будь-яка вимога, надана прокурором, повинна базуватися на законі, входити в сферу компетенції прокурора та мати офіційну форму вираження.

Слід відзначити, що суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 статті 185-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), може бути посадова особа, яка виконує обов'язки, пов'язані з організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями. Отже, посадові особи державних органів, такі як поліцейські, співробітники Служби безпеки України, Державної фіскальної служби, Державного бюро розслідувань та інших, можуть бути суб'єктами адміністративного правопорушення, яке включає в себе невиконання законних вимог прокурора [1].

Зазначені вище проблеми визначення та застосування вимог прокурора, а також відповідальність за їх невиконання вимагають дослідження та знаходження шляхів вирішення поставлених питань. Адаптація норм КПК України відповідно до вище викладених доктринальних позицій та розробка чітких вимог щодо змісту і форми вказівок прокурора є актуальною і необхідною мірою. Це сприятиме якійсь і юридичній визначеності законодавства, спростить процедури в роботі прокурорів і слідчих, а також допоможе уникнути можливих конфліктів і розбіжностей в інтерпретації закону. Зокрема, ця ініціатива сприятиме підвищенню ефективності правосуддя та забезпеченню прав і свобод громадян. У сучасних умовах у розвитку правової системи України, такі зміни в законодавстві важливі для покращення правозахисного механізму і підвищення рівня довіри до правопорядку.

У сучасних умовах, коли в законодавстві виникають певні прогалини, зокрема в контексті невиконання слідчими письмових вказівок прокурора, прокурор має можливість вжити додаткових заходів для забезпечення виконання необхідних слідчих дій або скористатись іншими передбаченими законом повноваженнями для забезпечення виконання завдань кримінального процесу. Але важливо відзначити, що існує юридична невизначеність щодо співвідношення між вказівками прокурора та процесуальною самостійністю слідчого, що може призводити до конфлікту між гарантіями процесуальної самостійності слідчого та компетенцією прокурора.

В КПК України відсутні чіткі юридичні визначення і доктринально виважені позиції щодо розмежування таких понять, як «вказівки», «вимоги прокурора», «доручення прокурора» та «розпорядження» прокурора. Ця відсутність чітких норм може викликати плутанину та неоднозначне тлумачення цих термінів в практиці.

Згідно з ч. 1 ст. 36 КПК України, «вимоги» прокурора адресовані органам державної влади і місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, службовим та іншим фізичним особам. В контексті кримінального процесу прокурор має право видавати письмові вказівки [1].

Зазначені питання щодо недоліків в законодавстві, невизначеності понять та взаємодії прокурора і слідчого потребують ретельного розгляду і можливої корекції в законодавстві для уникнення конфліктів та прогалин в процесі кримінального розслідування.

Письмові вказівки прокурора представляють собою один із специфічних аспектів загального концепту "вимог прокурора." Ці вказівки відзначаються своєю універсальністю в контексті кримінально-процесуальних повноважень прокурора, оскільки вони спрямовані на усунення або запобігання порушень закону в слідчій діяльності, а також на забезпечення повноти, об'єктивності та всебічності дослідження обставин кримінального провадження.

Письмові вказівки прокурора відправляються в письмовій формі та є самостійними процесуальними документами, які додаються до кримінальної справи. Ці вказівки повинні відповідати вимогам законності та обґрунтованості і мають своєрідне процесуальне значення, оскільки вони спрямовані на забезпечення виконання завдань кримінального процесу.

Навіть при існуванні письмових вказівок прокурора важливо враховувати, що прокурор також може видає вимоги чи розпорядження в інших процесуальних актах, таких як постанови про скасування рішень слідчого тощо, що також належать до поняття «вимоги прокурора».

Прокуратура відіграє важливу роль як суб'єкт владних повноважень, метою якого є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Ця функція прокурора особливо важлива в контексті справ про адміністративні правопорушення та інституту адміністративної відповідальності загалом.

Згідно зі ст. 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), прокурор відповідає за нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення, зокрема тих, що пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян. Прокурор виконує ці обов'язки через реалізацію своїх повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру.

Додатково, ст. 250 КУпАП передбачено, що прокурор (заступник прокурора) має право здійснювати нагляд за провадженням в справах про адміністративні правопорушення. Це пов'язано з наступними правами прокурора: Порушувати провадження в справі про адміністративне правопорушення; Знайомитися з матеріалами справи; Перевіряти законність дій органів (посадових осіб) під час провадження в справі; Брати участь у розгляді справи; Заявляти клопотання; Давати висновки з питань, що виникають під час розгляду справи; Перевіряти правильність застосування відповідними органами (посадовими особами) заходів впливу за адміністративні правопорушення; Вносити подання, оскаржувати постанову і рішення по скаргі в справі про адміністративне правопорушення, а також вчиняти інші передбачені законом дії [2].

Ці положення КУпАП узгоджуються із Законом України «Про прокуратуру», який визначає функції прокуратури. Згідно пункту 4) частини 1 статті 2 цього Закону, прокуратурі покладаються функції з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах та інших заходів примусового характеру,

пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Таким чином, прокурор має важливу роль у забезпеченні законності та захисту прав громадян під час провадження справ про адміністративні правопорушення [3].

Отже, у випадку розмежування понять «вимога» і «вказівка» прокурора вірний і відповідає законодавству України. Вимога прокурора, як правильно зазначено, має обов'язковий характер до виконання та повинна бути обґрунтованою, ґрунтуватися на законі і не суперечити його положенням. Важливо, що вимога прокурора має офіційну форму вираження, що робить її публічним процесуальним актом, і, як такий, підлягає негайному виконанню.

У випадку невиконання законних і обґрунтованих вимог прокурора виникає питання про адміністративну відповідальність відповідно до ст. 185-8 КУпАП. Адже ця норма передбачає відповідальність для посадових осіб, які в установленому законом порядку обрані чи призначені на посади і обов'язковість виконання законних вимог прокурора. Водночас, як можна зробити висновок, важливо врегулювати законодавчим шляхом питання щодо змісту і форми вказівок прокурора в КПК. Регулювання таких аспектів сприятиме чіткій юридичній визначеності, уникненню конфліктів і розбіжностей у тлумаченні закону, а також поліпшить процесуальну практику в роботі прокурора і слідчих.

Такі законодавчі зміни можуть сприяти покращенню правозахисного механізму, підвищенню довіри до правопорядку та забезпечити більш ефективний контроль за діяльністю органів правопорядку в Україні [2].

Актуальність адаптації норм КПК відповідно до доктринальних позицій та розробка чітких вимог щодо змісту і форми вказівок прокурора визначається низкою об'єктивних факторів.

Чинний КПК України не завжди відповідає вимогам чіткої юридичної визначеності та якості законодавства, що породжує проблеми в правозастосовній практиці слідчих і прокурорів. Відсутність чіткої юридичної дефініції вказівок прокурора та розмежування їх з іншими процесуальними актами, такими як вимоги прокурора, ускладнює виконання цих актів, сприяє конфліктам і розбіжностям у їх тлумаченні.

Письмові вказівки прокурора є важливими і обов'язковими процесуальними актами, спрямованими на забезпечення додержання законів та на забезпечення повноти, всебічності, та об'єктивності дослідження обставин кримінального провадження. Важливість цих вказівок полягає в їхньому впливі на дії слідчих та інших суб'єктів кримінального процесу.

Необхідність законодавчого регулювання змісту і форми вказівок прокурора в КПК України стає дедалі більш актуальною, оскільки це сприятиме якості та юридичній визначеності законодавства, спростить процедури в роботі прокурора і слідчих,

допоможе уникнути конфліктів і розбіжностей у тлумаченні закону. Такі зміни також сприятимуть підвищенню ефективності правосуддя та забезпеченню прав і свобод громадян.

Крім того, актуальність цього питання підсилюється необхідністю регулювання вимог щодо виконання вказівок прокурора та визначення форми процесуальної відповідальності за їх невиконання. Такі законодавчі зміни можуть сприяти покращенню правозахисного механізму, підвищенню довіри до правопорядку та забезпечити більш ефективний контроль за діяльністю органів правопорядку в Україні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Закон України «Про прокуратуру» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

Сухомлин Юлія Володимирівна,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ЗА ТА ПРОТИ

Сучасні тенденції щодо інформатизації та цифровізації всіх сфер суспільного життя кидають виклик правоохоронним органам, адже використання різноманітних гаджетів, які зберігають в собі значний об'єм інформації про свого власника. Все це створює сприятливе підґрунтя для використання можливостей інформаційних технологій правопорушниками. Разом з тим криміналістична наука і техніка не стоїть на місці, вдосконалюються криміналістичні методи, засоби, що дозволяють слідчому повно та швидко встановити обставини події.

Поліграф, як спеціальний технічний засіб отримання інформації був винайдений ще в середині ХХ століття, однак питання про його використання як за засобу отримання інформації, що має значення для встановлення істини в кримінальному провадженні, до цього часу залишається одним з найбільш дискусійних питань в науковій і практичній сферах.

Дослідження наукової літератури, щодо можливості використання поліграфа під час досудового розслідування, дозволяє виділити певні позитивні та негативні моменти його використання, а саме:

– дозволяє підтвердити істинність або хибність показань, наданих особою, що перешкоджає самообмові;